

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library

S.D.P.B.
Coll. No. 548

Title Kāshā Vāhi

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No. : 548. Subject : G^amma

Title : Kāśikā Vṛitti

Author : Vāmana Scribe : _____

Date of the work : _____ Date of the Ms. : V.S. 2988

Place of the work : _____ Place of the Ms. : _____

Size : 9.3" by 4.2" Extent : 5 to 23 fol.

Language : Sanskrit Script : Devanāgarī

Remarks : _____

150

१. सङ्गवेन विधीयते। को ^{का३} अने देहाविष्णुना सोमान्येन तज्जितानामतज्जितानाञ्च। तद्वत्करणं हि सवर्धि। तद्वत्ताचेतः स्मिता।
२. को ^{का३} अने देहाविष्णुना सोमान्येन तज्जितानामतज्जितानाञ्च। तद्वत्करणं हि सवर्धि। तद्वत्ताचेतः स्मिता।

॥ विधायते। वृद्धिगुणोऽस्वसंज्ञयति। ष्यमाणोऽकएवस्थाने वेदितव्यो। वस्यति सार्व
 धातुकयोः अंगस्य गुण इति। सट्कएवस्थाने वेदितव्यः नान्यस्य। तरति। नयति। नवति
 चोपि। अकार्षति। अदा। षति। इक इति किं। आत्संध्यत्तर अंत नानां मात्तत्पानं लायति।
 ॥ पुनर्गुण वृद्धिगुणं स्वसंज्ञया विधाने नियमार्थं। इह मानत्। घोः पंथा। संदमं इति
 ॥ नधातुलोप आर्द्धधातुके ॥ ॥ धात्वैकदेशो धातुः तस्य लोपो यस्मिन्नार्द्धधातुके
 त्वाद्धातुकं धातुलोपः। तत्र ये गुणा वृद्धिमाप्नुतस्ते न नवन्। लो लुक् यो पुक् मः। मज्जः म
 ङिः। लो लृपादिभ्यो यङ्गतेभ्यः पधाद्यविविहिते यङोऽविचति पङ्गुकि कृतं तमेवावमाशि
 र्गुणा वृद्धिमाप्नुतस्तयोः प्रतिषेधः धातुग्रहणं किं। नृजन्वविता। रेडुसि यार्णन्ययेत्।
 धप्रत्ययलोपो मानत्। रिषेर्हि सार्थस्य विप्रत्ययलोपो उदाहरणं। रेडिति।
 विधावद्गोरवाति। आर्द्धधातुकं मानत्। इक इत्येव। अनाजि रा

ति ॥ ॥ निमित्तसमम्येषा कृति निमेषा ये गुणा वृद्धिमाप्नुतस्ते न नवन्। वित् वित्तवत्
 नक्तवान्। निन्नः निन्नवान्। मष्टः मष्टवान्। कृति खल्वपि विवृतः। विचति। मष्टः मज्जति
 कारोप्यभवत् नतो निर्दिश्यते। शान्तिश्च स्वकम्पुः। जिः। ह्युः। नृप्पुः। इक इत्येव। कामयते
 तैर्गवायनः। मज्जेरज्ञादौ संक्रमे विनाया वृद्धिरिष्यते। संक्रमो नाम गुण वृद्धिः प्रतिषेधविषयः
 परिमज्जति। परिमार्जति। परिमज्जन्। परिमार्जन्। नृपपधगुणस्यात्र प्रतिषेधः। अचिन्व
 मस्तनवं अकारब इत्यादौ लकारस्य मत्पि। इत्येयासुरादिह्वनं तापकं इति यत्कार्यं तच्च
 कारेडिति न नवतीति ॥ ॥ शीधिवे वीदो ॥ ॥ शीधीवे योरित्स्य ये गुणा वृद्धिमाप्नुतस्ते न
 नवन्। आदीध्वनं। आदीध्वकः। आवेयनं। आवेयकः। इट् खल्वपि। च कणितो। चोरणि
 वृद्धिरीदो न संनवतीति। लृपपधगुणस्यात्र प्रतिषेधः ॥ ॥ हलो नंतरा ॥ ॥ संपोगः
 नत्तामीयैरज्ज् निरव्यवहिताः। स्तिष्ठो वारिता हलः। संपोगसंज्ञाने वंति। समुदायसंज्ञा ॥ ॥

वेदं ब्रह्मवनां तेन ह्योर्वह्नां संयोगसंज्ञा सिद्धा नवति। अग्निरिति गनौ। अथ रति
 ॥ इन्द्रश्चन्द्रो रतिनदरा। उद्गोराष्ट्रो न्नाष्टमिति षट्शः तिलांस्त्रावपताति॥ नतसत
 ॥ नतसतरथावा। हलरति किं। तित उच्चत्रं। संयोगांतस्य नोप रति नोपः स्यात्।
 अतंतरा रति किं पचाति पनसं। स्कोः संयोगादिति लोपः स्यात्। संयोगप्रदेशाः संयोगा
 तस्य नोप इत्येवमादयः। मुखनासिका वचनामुनासिकः। मुखसहिता नासिका तया उच्यते
 ह्योवर्णः। सोनुनासिक संज्ञो नवति। आङोनुनासिक छंदसि। अन्न आ अपः। गनीर आ उ
 ह्यपुत्रे। वयन आ इः। मुखग्रहणं किं। अनुस्वारस्येव हि स्यात्। नासिकाग्रहणं किं। कच
 र्मुपायानां मानतः। अनुनासिके प्रदेशाः। आङोनुनासिक छंदसात्वेवमादयः॥ ॥
 धास्यप्रयत्नं सवर्णं॥ नुत्यशब्दः सदृशपर्यायः। आस्येन वमास्यं। तात्त्वादिस्थानं। प्रय
 त्नाप्रयत्नः। स्पृष्टतादि वर्णगुणः। उच्यः। आस्ये प्रयोक्तो यस्य वर्णस्य येन सवर्णेन सह स

मानजातीयं प्रति सवर्णसंज्ञो नवति। चत्वार आत्यंताः। प्रयत्नाः संज्ञा मा अर्थेते स्पृष्टता इ
 स्पृष्टता। संवृतता। विवृतता चेति। अ अ अ इति त्रयो अकारः। उदात्तानुदात्तस्वरिताः। प्रत्ये
 के सावुनासिका निरनुनासिकाश्च द्वस्वदीर्घकृतनेरादृष्टादृशधा निधेते। तथा ह्रस्ववर्णः।
 तथा उवर्णः। तथा ऋवर्णः। लवर्णस्य दीर्घानसंति। तं ह्यदृष्टादृष्टमावहो। संध्यसराणां संज्ञो न
 वति। तात्प्यपि ह्यदृष्टादृष्टानि। अंतस्थादिप्रनेदारेफवर्जिता यवलां सावुनासिका निरनुना
 सिकाश्च। रेफोष्पणा सवर्णा नसंति। वर्णो वर्णेन सवर्णः। दंडायं। सुयाप्रं। आस्यग्रहणं किं
 कवटतपानांति न्नास्थानानां उच्यप्रयत्नानां मानतः। किंच। तर्मातुं मि त्यत्र। ऊरो ऊरिसवर्ण
 इति प्रकारस्य तकारे नोपः स्यात्। प्रयत्नग्रहणं किं। इवुयशानां उच्यस्थानानांति न प्रयत्ना
 न्नाप्रयत्नः॥ किंच स्यात्। अरुशराचोततात्वेन ऊरो ऊरिसवर्ण इति शकारस्य चकारे परतो
 र्णा प स्यात्॥ सकारलकारयोः सवर्णसंज्ञावक्तव्या। हो हलकारः। उच्योः ऋवर्णस्य ल

स्य वांतरतम। सवर्णो दीर्घो नास्ति। अकार एव दीर्घो भवति। सवर्णप्रदेशः अकः सवर्णदीर्घ
 वेमादयः॥ ॥ नाज ऊनौ॥ ॥ अब्रवृत्तं अ ऊनौ। अयास्यप्रयत्नावप्यऊनौ परस्य
 रसवर्णोऽनौ न भवतः। अवर्णद्विकारौ हं ड हस्तः। ईव ए शकारौ दधि शातं। सवर्णदीर्घत्वं न न
 वति। वैपाशा मस्यः। आन डुह वमेति। यस्येति वेति शोपो न न वति॥ ॥ ईहो द्विवचनं प्रथमं।
 ॥ ॥ इति। उत। एत। इत्येवमंतं द्विवचनं शब्दरूपं प्रथमं संज्ञं भवति। अग्ना इति। वायू इति
 स्वदे इति। चाले इति। पवेते इति। पंचये इति। यजेते इति। ईहो द्विवचनं प्रथमं।
 वत्र। द्विवचनमिति किं॥ ऊनार्यत्र। किरार्यत्र। तपरकरणमसं देहार्थं। प्रथमप्रदेशः।
 प्रथमप्रदेशः। अवर्णोऽनौ न भवतः। ईहादीनां प्रथमत्वे मणी वादीनां प्रतिषेधो ध्रुवः। मणी वादीनां
 ध्रुवः। प्रियौ वसतरो मम क्रियमाणौ चतौ हेम्यो मके। सत्रेदमब्रवीत्। हंपतीव। जंपतीव॥
 रंसाव॥ ॥ अहसोमात्॥ ॥ अहसः संबंधीयो मकारस्तत्र स्मात्परे ये ईहो द्विवचनं प्रथमं

संज्ञा भवति॥ अमी अत्र। अमी आसते। अमू अत्र। अमू आसते। अहस एकारस्य नास्ति ह्रास्व
 एणः। अहस इति किं॥ शस्यत्र। दाडिम्पत्र। माहिति किं। अमुकेत्र॥ ॥ शो॥ ॥ शो इत्येतन्न
 यत्पसंज्ञं न वति। किमिहं शो इति। सुपामादेशः। छं दानि। नयुषो वाजबन्धवः। अस्मे इति
 हं स्पती। युषो इति॥ अस्मे इति। त्वेरायो मे रायः। त्वे इति। मे इति। छं रसमेतदेवैकमुदाहर
 णं। अस्मे इति। अहस्यती इति। तत्र तथा पाठः। इतरन्तु लौकिकमनुकरणं। युषो इति। अफ
 इति। त्वे इति। मे इति॥ ॥ निपात एकाजनाज॥ ॥ एकश्चासावच्च। एकश्च निपातो यएका
 नाजुवर्जितः सप्रत्ययसंज्ञो भवति। अअपेहि। ईं ईं द्रं पश्य। उउदकं। आएवं नुमयसे। आ
 एवं किनतत्। निपात इति किं। वकारात्र। एकाजिति किं॥ मन्त्रयेवावमीरय। अनाडिति किं
 न। उदकांतात्। ओदकांतात्। प्रियं पांथमनुव्रजेत्। ईषदर्थं क्रियायोगे मर्यादा निविधौ च य
 र्यामातडितं विद्याद्या कपस्मरणयो रडित्॥ ॥ ओत्॥ ॥ निपात इति वर्तते॥ तस्योकारेण

इतविधिः। अपोदंतो यो निपातः सः प्रगृह्य संज्ञो नवति। आहो इति। उताहो इति॥ ॥ संबुद्धौ
 कल्पस्येताव नार्थः॥ ओदिति वर्तते। संबुद्धिनिमित्तो य उकारः स साकल्पस्याचार्यस्य मतेन प्रगृ
 ह्य संज्ञो नवति। इति शब्दे अनार्थः अवैदिके परतः। वायो इति वायविति। नानो इति। नानविति।
 संबुद्धाविति किं। गवित्ययमाह। अत्रानुकार्यानुकरणयोर्नेह स्याद्विवक्षितत्वादसत्यवत्त्वे प्रा
 तियद्विकत्वात् नानावित्तक्तिर्न नवति। शाक्यस्य ग्रहणं विना धार्यं। इताविति किं। पंठो अत्र।
 अनार्थ इति किं। एतागा वो ब्रह्म बंधवित्यत्र वीत्। ॥ उजः॥ ॥ शाक्यस्येताविति वर्तते॥
 उजः प्रगृह्य संज्ञो नवति। इतौ। शाक्यस्य आचार्यस्य मतेन शाक्यस्येते विना धार्यं। उ इति। विनि।
 उ उज इति वर्तते॥ उ इत्ययमादेशो नवति। उजः दार्घ्यो नुनासिकः। प्रगृह्य संज्ञः। शाक्यस्य
 ग्रहणं विकल्पार्थमिहाप्यनुवर्तते। तेन त्रीणि रूपाणि नवति। उ इति। उ इति। विनि॥ ॥
 इतौ वसत्रमर्थः॥ ॥ शाक्यस्येताविति निवृत्तं॥ इतं मूर्तं चराक्षरं सप्तमार्थं वर्तमानं

प्रगृह्य संज्ञो नवति। अथ स्यामामकी तत्। मामक्पां त्वामिति। प्राप्ते मामक्पां मामकी इति॥ त
 वां त इति। सोमो गौरी अधिष्ठितः। इताविति किं। प्रियः सूर्ये प्रियो अमानवति। अग्निशब्द
 परस्याः सप्तम्याऽदेशः। सप्तमी ग्रहणं किं। धा। ती। मती। सुष्ठुती। धात्या मत्या सुष्ठुत्या इति प्राप्ते
 पूर्वसर्वेण। अर्थग्रहणं किं। वाप्यामश्व इति विश्वः॥ व्याप्यश्च। न घानिः तपरकरणां असं दे
 र्यं। इतौ सप्तम्या एव। सूर्यग्रहणार्थं नवेत्। पूर्वस्य वेत्तवर्णो सा वाजा नाक् प्रसज्यते। क्व
 नायं नदीर्घस्यंत आपिसरसीवादि। सापकस्यान्तहात्तत्वे मा वा प्रवृ पदस्य नृत्॥ ॥ द्वाधा
 घृहाय॥ ॥ द्वा रूपाश्चत्वारो धातवः धा रूपाश्च द्वौ। धृ संज्ञकानवति। द्वा प्रदे पौ वर्जयित्वा
 द्वा अत्राणि द्वा इति। द्वा एषाणि द्वाता। द्वाः प्राणि घनि। देजः प्राणि हयति। उधा अत्राणि द्वा इति।
 नृः प्राणि धयति। वसो मातरां। अशविनि किम्॥ द्वा पुनवने। रातं बर्हिः। दै प्रशोधने। अव
 र्धः। वसु रवां ध्रुवदेशाः। धमास्त्राणां पातहाति सां हतीत्येवमादयः॥ ॥ अघंतवदेकस्मिन्

तस्मिन् सर्वकः विश्वे विश्वे विश्वस्मै विश्वस्मात् विश्वेषां विश्वस्मिन् अनयस्मिन् अनयेषां उत
 ॥ उतमः कतरः कतमः कतरस्मै कतमस्मै इतरः अयः अन्यतरः इतरस्मै अन्यस्मै अन्यतरस्मै
 त्वं ह्यो यमन्यवावा स्वरनेदाद्वि पठितः एकोत्र उदात्तः केचित्तकारान्ते मेकं पठन्ति त्वदिति
 द्वावपि चानुदात्ताविति स्मरन्ति नेमा नेमस्मै वक्ष्यमाणेन ज्ञासि नवति नेमे नेमा समे सम
 स्मै कथयथासंख्य मनुदेशः समानां समे देशे यजेत ते समस्य सर्वशब्दपर्यायस्य सर्वनाम संज्ञे
 ष्यते नदिनाषा सर्वत्र सिम सिमस्मै पूर्वपरावरदक्षिणोत्तरापराधराण्यवस्थायां समं ज्ञायं ॥
 स्वमज्ञातिधनारब्धायां अंतरं बहिर्योगो यसंख्यानयोः तद् तद् यद् एतद् इदम एकं द्वि युष्म
 द् अस्मद् नव वृत्तिः किमसर्वादि सर्वनाम प्रदेशः सर्वनाम्नः स्मै इत्येवमादयः विनाषादिक समासे
 दिगु ब्रूवाहौ नव ब्रूवाहाविति प्रतिषेधं वक्ष्यति तस्मिन् निषेधे प्राप्ते विनाषेण्यमारभ्यते दि
 धः शां समासो दिक् समासः दिगुपदिष्ट समासे ब्रूवाहौ विनासर्वादि सर्वनाम संज्ञा निवन्ति उत्तरम् १०

या

उत्तरपृष्ठे

सर्वनाम संज्ञा निवन्ति विनाषादिक समासे ब्रूवाहौ विनासर्वादि सर्वनाम संज्ञा निवन्ति उत्तरम् १०

राये दक्षिणप्रवर्त्ये दक्षिणप्रवर्त्ये दिक्ग्रहणं किं नव ब्रूवाहाविति प्रतिषेधं वक्ष्यति तत्र न ज्ञायते ॥
 क विनाषा क प्रतिषेधः दिक्ग्रहणे पुनः क्रियमाणे ज्ञायते दिगुपदिष्टे समासे विनाषा अन्यत्र प्रति
 षेधं ज्ञायते समासग्रहणं किं समास एव यो ब्रूवाहि तत्र विनाषायथा स्यात् ब्रूवाहिविज्ञावेन यो ब्रू
 वृवाहिविज्ञावेन विनाषा मा भूत् दक्षिणदक्षिणस्यैवेहि ब्रूवाहिविति किं इदं विनाषा मा भूत् दक्षि
 णोत्तरप्रवर्त्यामिति नव ब्रूवाहौ सर्वनाम संज्ञायां तदंतविधेरन्यपगमाद् ब्रूवाहिरपि सर्वादिनां
 सर्वनाम संज्ञा स्यादिति प्रतिषेध आरभ्यते ब्रूवाहौ समासे सर्वादि निवर्तमाने पुनर्ब्रूवाहियदा
 न्नतत्त्वमात्रेपि प्रतिषेधो यथा स्यात् वस्त्रान्तरवसनान्तरादिति चतुर्थ्या समासे चतुर्थ्या समासे
 सर्वादिनां सर्वनाम संज्ञा निवन्ति मासप्रवर्त्या संवत्सरप्रवर्त्या शहप्रवर्त्या समास इति वर्तमानेषु
 नः समासग्रहणं चतुर्थ्या समासार्थवाकोपि प्रतिषेधो यथा स्यात् मासेन प्रवर्त्या प्रवत्सदृशसमो ना
 र्यश्चि चतुर्थ्या समासं प्रति पदं वक्ष्यति तस्यैव ग्रहणं नयस्य कस्य चतुर्थ्या समासस्य कर्तृकरणे

१२३
 कृतावज्ञमिति ॥ व्यकृतं ॥ मयकृतं ॥ इदं द्वे ॥ इदं द्वे समासेन सिविनाषा सर्वनामसंज्ञानिवन्ति ॥
 सर्वपरावराणां ॥ कतरकतमानां ॥ विनाषा जसि ॥ सर्वे एतित्ते प्रतिषेधे मा मेजसि विनाषा आरभ्यते ॥
 इदं समासेन सिविनाषा सर्वनामसंज्ञानिवन्ति ॥ कतरकतमे ॥ कतरकतमा ॥ जस कार्यं प्रति विनाषा ॥
 अकतिननवति ॥ कतरकतमका ॥ प्रथमवरमतया ल्यट् कतिनेमा ॥ अ ॥ विनाषा नसातिवर्त्तते
 इदं इति निवृत्तं ॥ प्रथम ॥ वरमा ॥ न ॥ अ ॥ अर्द्धकतिपयानेमा ॥ इत्येतेन सिविनाषा सर्वनामसंज्ञान
 वन्ति ॥ प्रथमे ॥ प्रथमा ॥ वरमे ॥ वरमा ॥ द्वितीये ॥ द्वितीया ॥ अये ॥ अया ॥ अर्द्धे ॥ अर्द्धा ॥ कतिपये ॥ कति
 पया ॥ नेमे ॥ नेमा ॥ तयप् इति वक्तव्यं ॥ अवशिष्टानि प्रातिपदिकानि ॥ तत्र नेम इति सर्वा हि पुप्यते ॥
 तत्र प्राप्ते विनाषा ॥ अन्येषामप्राप्ते ॥ उन्नयशस्यतयप् प्रत्ययान्स्पगणे पाठा नित्या सर्वनामसंज्ञा ॥ इ
 दं इति न ॥ कार्यं प्रति विनाषा ॥ का कर्त्वेयथायोगं वृत्तिः ॥ सर्वपरावरदहं एतेषां विवक्षित्याम
 संज्ञायां ॥ सर्वपरः ॥ अवरः ॥ दहिणः ॥ उत्तरः ॥ अपरः ॥ अधरः ॥ इत्येतेषां गणे पाठा त् सर्वे एतित्तायां सर्वनाम

संज्ञायां प्राप्तायां जसि विनाषा आरभ्यते ॥ सर्वे इति जसि विनाषा सर्वनामसंज्ञानिवन्ति ॥ व्यवस्थाया
 मसंज्ञायां स्वानिधेयापेक्षो अवधिनियमो व्यवस्था ॥ सर्वे ॥ पूर्वा ॥ परे ॥ परा ॥ अवे ॥ अवरः ॥ दहिणे ॥ दहिणा
 उत्तरे ॥ उत्तरा ॥ अपरे ॥ अपरा ॥ अधरे ॥ अधरा ॥ व्यवस्थायामिति किं ॥ दहिणा इमे गाथना ॥ प्रवीणा इत्यर्थः ॥
 असंज्ञायामिति किं ॥ उत्तरा ॥ कुवरः ॥ सत्यामेधावस्थायां ॥ इत्येतेषां संज्ञा ॥ स्वमज्ञातिधना स्थायां ॥ १२०
 अत्रापि नित्या सर्वनामसंज्ञा प्राप्ता जसि विनाषे प्यते ॥ स्वमित्येतच्च ध्रुपुं जसि विनाषा सर्वनाम
 संज्ञानिवन्ति ॥ नवेत् ॥ ज्ञातिधनयोः संज्ञा रूपेण वर्त्तते ॥ स्वे ॥ पुत्रा ॥ स्वा ॥ पुत्रा ॥ स्वे ॥ गावः ॥ स्वा ॥ गावः ॥ आत्मा
 या इत्यर्थः ॥ ज्ञातिप्रतिषेधः किं ॥ धूमाय तं इवास्मिष्टा ॥ मज्जवं तीव्रसंहिता ॥ उ ॥ पुका तं वनाति
 स्वाज्ञातयो नत ॥ धन ॥ धना स्थायायामिति किं ॥ मज्जता ॥ स्वादिनियंते ॥ मज्जता ॥ स्वादिनियंते ॥ मज्जता
 निधनानित्यर्थः ॥ अंतरवहियोगोपसंज्ञानयोः ॥ अत्रापि प्राप्ता जसि विनाषा सर्वनामसंज्ञा आर
 भ्यते ॥ अंतरमित्येतच्च ध्रुपुं जसि विनाषा सर्वनामसंज्ञानिवन्ति ॥ बहियोगोपसंज्ञानेव प्रम्यमाने

अंतरेष्टहा। अंतराष्टहा। नगरबाह्याश्वां डाहादिष्टहाः उच्यंते। अंतरेष्टाष्टकाः अंतराः शाष्टकाः
उपसंख्यानं परिधानमुच्यते। नम्रावरणाय। वह्नियोगोपसंख्यानयोरिति किं। अयमनयोऽपि
मयोरंतरेतापमः। प्रतिवसति। अस्मिन्नंतरेष्टाष्टकाः। मध्यप्रदेशववनोतरशष्टाष्टकाः
सहस्रस्य चैतमत्फदाहरणं। अष्टाष्टातिवक्तव्यं। अंतरायां दुष्टवसति। विनाषाप्रकरणेतीयस्य
वाङ्मयसंख्यानं। द्वितीयाय। द्वितीयस्मै। तृतीयाय। तृतीयस्मै। स्वरादिनिपातपद्यपं।
पुनर्वसति। स्वरादिनिषाष्टरूपाणि निपाताश्चाप्यसंज्ञानि च वंति। स्वाः अंतः। प्रातरः। एते
अंतोदात्ताः पद्यंते। पुनरु। आकदात्र। अनुतर। उच्येत्। न। वैसा। शनैः। अधवै। आरात्रे॥
न। आते। युगपत्। दृष्टक। एतेपि सवुर। प्रत्ययः। अंतोदात्ताः पद्यंते। त्यस। चम। दिवा। रात्रौ। सांय।
विर। मनाक। र्षत। जोष। तस्मै। बहिः। आदिस। अधस। निकषा। समया। स्वयं। मृषा। उपा।
नक्तं। नञ्। वृथा। हेतौ। अद्वा। इद्वा। सामि। एतेत्यस। प्रत्ययः। अंतोदात्ताः पद्यंते। वत्त्वत्तमव्य

४३

४१

यसंज्ञं वति। बासणवत्। त्रिपवत्। वत्। समं। विना। सना। तिरस। मुधा। एते आकदात्राः। पद्यंते।
अंतरा। अयमंतोदात्ताः। ओक्। योक्। कंरा। विना। नाना। अस्ति। स्वस्ति। सहसा। स्वधा। अन्। अयन्।
वषट्। अस्तं। उपांशु। हमा। विहायषा। होषा। मुधा। मृषा। मिथ्या। दृष्ट्या। त्वातो। सुकसुनः। कृत्
मकारसंध्यहारांतो। व्यथिनावश्वा। दुरा। मिथो। मिथुस। प्रवाङ्क। अ। आ। आर्यहत्त। अनाक्त।
आर्द्रतमम्। हिरुक। तस्मिन्नादित्तद्वितएधावपर्यंतः। कृत्व। सुव। शस्तसी। सुव। आस। आलो॥
ईणा। आसी। अर्याम्। अम्। आम्। प्रशाने। स्वरादि। निपातावसंते। प्रायश्चरानिपाताश्च
व। वाह। अहव। अव्ययप्रदेशाः। अव्ययादापमुपदस्येवमादयुः। सदृशं। त्रिषु। लिङेषु। सर्वसुवदिन
क्लिष्टु। वदेनेषु। च सर्वेषु। यन्मयैति तदव्ययं। तद्वित्तश्चाविनक्ति। तद्वितातशब्दे सर्वविनक्तिरव्यय
संज्ञो न वति। यस्मान्न सर्वविनक्तिरिति किं। औपगवः। औपगवौ। औपगवाः। कृमेजने। कृयो
मकारांतएजंतम्। तदंतशब्दरूपमव्ययं न वति। स्वाङ्कारं। चुंक्ते। लवणकारं। चुंक्ते। एजंतः। वत्तेरायः।

तावामेषेरथानां। कृत्वेदहायजवसे। ज्योक् सधुं हशो। कसे इति ववे सुमर्थे सिसेरिति चोक्त्वा ^{व्युत्पत्ते}
वहते रूपं। एष इति इणः सेन प्रत्यये गुणो षत्वे वहते रूपं। जीव से इति जीवोः असे प्रत्यये रूपं। इहो इ
ति इहोः केन प्रत्ययो निपात्यते। इहो विषये विति। अंत्यतुणमोपदेशिक प्रतिपत्त्यर्थः। इहो मान्त।
आधये विकर्षणे। ऊनकारेभ्य इति। कातो सुन कसुन। कातो सुन कसुन इत्येवमंतं शब्द रूपं प्रवृ
यसंज्ञं नवति। कृत्वा। हत्वा। तो सुन। पुरासूर्य स्यो देतो राधेय। पुरावसाना मपाकने। नाव न इहो
सुहे ए कान् विदति इणः कृन् श्वतो सुन प्रत्यय कसुन। सृष्टिदोः कसुन। पुरा कूरस्प विम पाविरपू
शिन्। पुरा ज्ञं च्य आट्टह। अथवा नावश्च। अथवा नावश्च समा सो व्यपी ताव संज्ञो नवति कि
प्रयोजनं तु मुखसरोपवाराः रुक्। उपानि। प्रत्यग्निशान्ताः पतंति। मुखसराः उपानि मुखः प्रत्य
ग्निमुखः। मुखं स्वांगमित्यत्र पदांतोदात्तत्वं प्राप्तं नावयदिकराद्यगोमहत्सूक्ष्ममुष्टिष्ठुव संभ
इति प्रतिषिध्यते। तस्मिन् प्रतिषिद्धे पूर्वपदप्रकृतिस्वर एव भवेति। उपवारः उपपयः कार उपपयः

काम। विमर्जनं यस्त्वानिकस्य सकारस्य उपचार इति पूर्वधार्याणां संज्ञा इति। तत्रा व्ययी नावस्या व्ययत्वे।
अतः रुक्मिकं संज्ञं नपाव उशा कार्णश्च न व्ययस्येति पर्युदासः। सिद्धो नवति सर्वा निहंकां संज्ञा रादावपि
पद्यता पुनर्वचनमनित्यत्वज्ञापनार्थं तेनार्थकार्यनियमः। सिद्धो नवति। इह व पुरासूर्य स्यो देतो राधेय पुरा
कूरस्प विमप इति। नतो कावय निसेति षष्ठी प्रतिषेधो न भवति। शि सर्वनाम संज्ञानं। शि इत्येतत्त्वानं।
सर्वनाम संज्ञं नवति। शिति ज सशसो रादेशः। ऊं जानिति धांति। ऊं जानिपय। हधा नि। मुध नि। वृशति
जशनि। सर्वनाम संज्ञान प्रदेशः। सर्वनाम स्थाने वा संज्ञा वित्येवमाहय। सु उ न पुं संकस्यो मु। तिपं
वचना नि सर्वनाम संज्ञान संज्ञान नवति। न डं सका द्यत्र। न पुं संकेन विधिर्न प्रतिषेधः। तेन ज सशसोः
शोः पूर्वण सर्वनाम संज्ञान संज्ञान नवति। राज्ञा। राज्ञानो। राज्ञान। राज्ञानं। राज्ञानो। सुदिति किं राहः। पश्य।
अन पुं संकस्येति किं। सामनि। वेम नि। नवेति विनाषा। नेति प्रतिषेधो वेति विकल्पः तयोः प्रतिषेधवि
कल्पयोर्विनाषेति संज्ञान नवति। इति करणोर्न निहंशार्थः। विनाषा प्रदेशोऽनुप्रतिषेधोऽनुप्रतिषेधवि

छेते। तत्र प्रतिषधेन समीकृते। विषयेष्वपि कस्य प्रवर्तते। उक्तयत्र विनायाः प्रयोजयति। विना
 वाच्येः शुभावा। शिष्याय। शुभुवतुः। शिष्यियतुः। विनायाप्रदेशः। विनायाश्चेत्येवमादयः। इण्यप्य
 संप्रसारणं। इण्योयणस्त्वानेन तोजावातस्य संप्रसारणमित्येषां संज्ञा नमति। यत्त। इष्टं। वपु। उक्त
 यत्त। गृहीतं। केविडुनयथापि सत्रमिदं वाच्यं वाक्यार्थसंज्ञवर्ण्येति। इण्यप्य इति वाक्यादयः
 स्त्वान्वादेशसंबन्धनहणं संप्रसारणसंज्ञो नवति। यण्यप्य इति कश्चिदर्थः संप्रसारणसंज्ञो। वक्तिमि
 तत्र विधौ वाक्यार्थ उपनिष्ठते। यत्त संप्रसारणं। वसोः संप्रसारणमिति। अनुवादेर्वाणं संप्रसारणस्य
 संप्रसारणवेति। संख्यातादेशादित्थं नवति। अडुहितमिति। संप्रसारणप्रदेशः वसोः संप्रसारण
 मित्येवमादयः। आयंतौ टाकिता। आदिष्टि नवति। अंत कि नवति। षष्ठीनिर्दिष्ट्या। नवितामुंडोती
 प्रयते। द्विदेशः। आर्द्धधातुकं। इण्यप्य इति वाक्यादयः। किमदेशः। नियोहेतु नयेषु गित्येवमा
 दयः। मिद्वान्वात्परं। अवदति निर्द्वारेणेषु। ज्ञातैवेदमेकवचनं। अवांसंनिविष्टानामत्यादयः।

परमिद्वानि। रुणद्धि। मुंचति। पयांसि मित्रदेशः। रुधादित्यं मित्येवमादयः। स्त्वानेयोगप्रत्यय
 परत्वस्यायमपवादः। मुस्तेरंत्यात्पूर्वं नु ममिच्छंत्यनुषंगसंयोगादिलोपार्थः। मन्मन्मन्वान्। मङ्गा।
 मङ्कं मङ्कयं। एवमप्रस्वादेशः। एवोद्भवादेशो कर्तव्ये इगे वस्त्वो नवति। नाप्यरैः। अतिरि। नौ। अति
 नु। गो। उपगु। हे। अतिहि। अवदति किं। अति द्वा। अतिमात्रः। इस्वादेश इति किं। देवदत्तादेवेदत्तः।
 षष्ठीस्त्वानेयोगा। पतिनाषेयं। योगनियमार्था। ईहशास्त्रे याषष्ठी। अनियतयोगाभ्युपते सास्त्र
 नेयोगैव नवति। नाप्ययोगा। स्त्वानेयोगस्य निमित्तवृत्ते सति साप्रतिपत्त्या। स्त्वानशब्दस्य प्रमं
 गवत्त्वः। यथावत्तानां स्त्वानेशोः प्रस्तरितव्यं नृणां प्रसंगे इति गम्यते। एवमिहापि। अस्ते नृः। अस्ते
 स्त्वाने प्रसंगे नवति। नविता। नविनुं नविनयं। वृत्त प्रसंगे वक्ति नवति। वक्ता। वक्तुं। वक्तव्यं। प्रसंगे स
 बंधस्य निमित्तभूते नवति पृष्टं। वहवो हि षष्ठीर्वा। स्वस्वामिसंबंधसमीपसमूहविकारावयया
 नंतयायाः तत्र यावतः सद्यः स नवति तेषु सर्वेषु प्राप्तेषु निमित्तक्रियते। षष्ठीस्त्वानेयोगेति। यविकरण

काश्चिपादः

१५

उपा

बहुआदिः। अतएवनिपातनाच्चसप्तम्याअलुक्। स्थानेतरतमः। स्थानेप्राप्यमाणानामंतरमआदे
शोन्नवति। सटशतमः। कुतश्चशब्दस्य। तर्पे। स्थानार्थमुणप्रमाणतः। स्थानतः। अकः सवर्णेदीर्घः। ह्रस्वः
ग्रां। कं। योरकारयोः कं। एवदीर्घः। आकारोन्नवति। अर्थतः वतं। डीपुवति। वातं। अयुवति। पुंवजावेनां
तरतमः। पुंशब्दोतिदिश्यते। गुणतः। पाकः। रागः। त्यागः। वज्रोः। कुबिण्णतोरिति विकारस्याल्पप्राणस्याधो
प्रस्यतादृशाएवकारोन्नवति। जकारस्यघोषतोल्पप्राणश्चतादृशाएवगकारः। प्रमाणतः। अमुष्मै।
अमृत्त्यां। अदसोसेर्दीर्घोमरुतिः। इत्थस्यइत्थः। दीर्घस्यदीर्घः। स्थानइतिवर्तमानेषुनः। स्थानइ
णांकिं। यत्रानेकमांतर्पेसंनवति। तत्रस्थानएवांतर्पेबलायो यथा स्यात्। वेता। स्तोता। प्रमाणातो
कारेणुणः। प्राप्तः। तत्रस्थानतएवकारो कारोन्नवतः। तमः। ग्रहणांकिं। वाकहमति। त्रिष्टुप्। सति। १५
कयोहोच्यतरस्यामितिहकारस्यपूर्वसवर्णेक्रियमाणेसोष्माणे। सोष्माणः। इतिद्वितीयाः प्रहृक्काः
नाद्वतौभाद्वतं इतिद्वितीयाः। तमप्यग्रहणये सोष्माणोनाद्वतश्चतेनवतिवच्यः। उरणपरः।

४६

मिग

उः। अवर्णस्यस्थाने। अणप्रसृत्यमानएवरपरोवेस्तिव्यः। कर्ता। इत्ता। किरति। गिरति। हौमाडुरु। त्रै
माडुरु। उरितिकि। खेयं। गेयं। अणग्रहणांकिं। सुधाचरकडुवा। सौधातकिं। अलोसस्यगिष्ठाति
र्दिष्टस्ययव्यते। आदेशः। सोतस्यालस्थानेप्रत्येतव्यः। इतोणपाः। पंचगोणिः। दृशागोणिः। डि। डि।
व्ययआदेशः। सोऽनेकालोप्यत्यस्यनवति। आनः। अतोडू। होता। पोतारौ। मातापितरौ। तात
तिदित्कराण्यस्यगुणः। वृद्धिप्रतिषेधार्थत्वात्सर्वदेशातातडून्नवति। जयतातन्नवन्। जः। तातत्तं।
आदिपरस्य। पुरस्यकार्यंशिष्यमाणं। आदेशतः। प्रत्येतव्यं। क्वपरस्यकार्यंशिष्यते। पुत्रपंचमीति
देशः। नद्यया। ईरासः। आसीनोपजने। धूर्तरूपसर्गेन्योयर्नू। हापं। अंतरापं। समापं। अनेकावशि
तसर्वस्य। अनेकालयआदेशः। शिष्यसमसर्वस्यनिर्दिष्टस्यस्थानेनवति। अस्तेर्नू। नूतिता। नविचं
नवितव्यं। शितस्वत्वपि। असरासोशिः। अंशानितिष्टंति। कुंडानिपश्य। स्थाने वहादेशोनेविधौ। स्था
यादेशयोः। दृश्यक्त्वात्तान्याअयंकार्यंआदेशोनप्राप्नोतीत्यपमतिदेशआरभ्यते। स्थानेभा

का. अ. पा. १

१६

उत्पन्नतदिति स्था निवत्। स्थानि बह्वेशो नवन्ति। स्था. न्यामयेषु कार्येषु नलाप्रयेषु। स्था. न्यामयेषु।
अमा. लिकायाणि वर्जयित्वा किमुदाहरणं। धात्वंग कृत्वत्तद्धिताथयमुत्तिङ् पदादेशः प्रयोक्तव्यः।
धात्वादेशो धात्ववद्भवति। अस्तेर्त्तु बोववि। आर्द्धधातुके विषये प्रागेवादेशे कृते धातोरिति
तव्यवदादयो नवन्ति। नविता। नवित्रं। नवितव्यं। वक्ता। वक्तुं वक्तव्यं। अंगदेशो गवद्भवति। केन।
का. न्यां। कैः। किमः का. देशे कृते गाम्प्रयाजं न दीर्घत्वे सन्नावानवन्ति। कृदादेशः कृद्वद्भवति। प्रकृत्य।
प्रकृत्य। अवादेशे कृते ह्रस्वस्य पिति कृति। उगिउग्रनवन्ति। तद्धितादेशस्तद्धितवद्भवति। दाधिकं ति५
अघननं। कृतद्धितसमासाश्चेति प्रातिपदिकसंज्ञानवन्ति। अवयवादेशो अव्ययवद्भवति। प्रकृत
त्यउपाकृत्यउपसृत्य। अवयवादिस्वप्नवत्ति। सुवादेशः सुबद्भवति। वृद्धाय। वृद्धाय। सु
पिवेति दीर्घो नवन्ति। तिङ्देशे तिङ् वद्भवति। अकृतां। अकृतां। अकृतां। मुत्तिङ् तं पदमिति १६
तिपदसंज्ञानवन्ति। पदादेशः पदवद्भवति। ग्रामो वः स्व। ग्रामो नः स्व। ननपशो नः स्व। पदस्येति

वन्तवन्ति। वक्तराणां किं। स्थानी आदेशस्य संज्ञा माविज्ञायति। स्वा. प्रय. मपि यथा स्यात्। आ. उ. य. म. ह.
नः आ. ह. तः। आ. व. धि. छे. त्या. त्म. ने. प. द. मु. न. य. त्रा. पि. न. व. ति। आ. देश. य. ह. रा. णं. किं। आ. नु. मा. नि. क. स्या.। प्पा. देश.
स्य. स्था. नि. व. द्वा. बो. य. था. स्या. त्। ए. रू. प. व. उ.। अनु. वि. धा. वि. ति. कि. म्। ध्रु. य. थि. त्प. दा. देश. त. स्था. नि. व. द्वा. व. ति।
घौ. पं. था. स. इ. ति. ह. ल. ह. ला. ह. लो. पो. न. न. व. ति। अ. व. परा. स्मि. त्. प्र. र्व. वि. धौ. प्र. र्व. स. त्त्रे. ण. अ. न. वि. धौ. स्था. नि.
व. द्वा. व. त्तु.। अ. वि. धा. र्थ. मि. द्मा. स्य. ते.। आ. देश. स्था. नि. व. दि. नि. व. र्त्त. ते.। अ. व. इ. ति. स्था. नि. नि. र्दे. रा.। प.
स्मि. नि. ति. नि. मि. न. स. प्र. मा.। प्र. र्व. वि. धा. वि. ति. वि. ष. य. स. प्र. मा.। अ. न्ना. देश. पर. नि. मि. त्त. कः। प्र. र्व. स्य. वि. धौ. क.
र्त्त. ये. स्था. नि. व. द्वा. व. ति. प. ट. य. ति.। घ. ट. य. नि.। अ. व. धा. त्। व. कृ. ख. व. ह. कृ.। य. टु. मा. व. छे. इ. ति.। ति. वि. दि. त्तो. पे. छे. त्तो.
त. स्य. स्था. नि. व. द्वा. व. त्तु. उप. धा. या. इ. ति. वृ. द्धि. र्त्त. न. व. ति.। अ. व. धा. इ. ति.। अ. तो. लो. प. स्य. स्था. नि. व. द्वा. व. त्तु.
इ. तो. ह. ला. ह. ल. धो. रि. ति. ह. ल. त. द्वा. ण. वृ. द्धि. र्त्त. न. व. ति.। व. कृ. ख. व. ह. कृ. इ. ति.। आ. पो. न्य. त. र. स्या. मि. ति. ह्र. स्व. स्य.
स्था. नि. व. द्वा. व. त्तु. ह्र. स्वा. त्प. त्पा. त्प्र. र्वा. मि. ति. स्य. रो. न. न. व. ति.। अ. व. इ. ति. किं। वि. ष्णः। प्र. ष्णः। आ. का. षां.।

आगत्य। प्रत्यय इति प्रवेर्न इ। प्रत्यये ह्योः श्रुतुनासि केति ङकारस्य शकारः। परनिमित्तकः कृत्वि
कर्तव्येन स्थानिवद्भवति। आक्राष्टां कलो कलाति सिलो लोपः। परनिमित्तकः। कृपेः षकारस्य षटोः
कसि। ति ककारे कर्तव्येन स्थानिवद्भवति। लघेः सिचै विकल्पे नोपमरण्यानात्। आगत्य वाच्यपात्य
नुनः। ति कलोपः। परनिमित्तकः कृत्वि कर्तव्येन स्थानिवद्भवति। परस्मिन्निति किं। संवृत्तानिः। वधू
ज्ञानि। वैयाघ्रपक्षां आशये। ज्ञायायाते इत्तं परनिमित्तकः। तेन यलोपेन स्थानिवद्भवति। वैयाघ्र
पक्ष इति नैमित्तिकः। पादस्यां लोपः। यद्वा वनं प्रति विधाति। आशये इति हि धातुः। उन्नमधुः
षेक ववने रेरेव स्यात् परनिमित्तकत्वात् यो धातोर्ही धीव्यो रितिलोपो न नवति। पूर्वविधा वि
ति किं। हेगौ बान्धवायाः। नैधेयाः। हेगौरिति वृद्धिर्ज्ञादेशः। संबुद्धिलोपे कर्तव्येन स्थानिवद्भवति।
बान्धवायाः। वा। न्यस्यामावात्रा इति वृद्धिर्ज्ञादेशः। हतस्तद्धिनेत्येति यकारलोपे कर्तव्येवा
देशेन स्थानिवद्भवति। नैधेयाः। आतो लोप इति वेत्याकारलोप इति श्रुतिनिमित्तक इति द्विजन्तलोपे

अपि संज्ञा

प्रत्ययविधौ न स्थानिवद्भवति। तपदांत द्विर्वचनद्वारे यलोपस्वरसवर्णानुस्वारहा र्धस्य विधिः।
प्रवेर्ण इति प्रसक्तं स्थानिवद्भावः। एतेषु विधिषु कर्तव्येषु प्रतिषिध्यते। यदांत विधिं प्रति अज्ञादेशो
न स्थानिवद्भवति। कौस्तुभोस्तुतानि संति। असोरधोपः। कृतिसार्वधातुक इति परनिमित्तकः।
सर्वविधाया वा देशे यणादेशे वकर्तव्ये स्थानिवत् स्यादस्माद्वचनात् न नवति। द्विर्वचनविधिं
प्रति न स्थानिवद्भवति। दध्यत्रे मध्यत्र। यणादेशः परनिमित्तकः तस्य स्थानिवद्भावो न द्विर्वचन
तस्या हस्माद्वचनाद्विर्भवति। वरे। वरेयो ज्ञादेशः। सर्वविधिं प्रति न स्थानिवद्भवति। अस्या
पायः। प्रवपेत पिंजान्। यातेर्यङतायश्च पङ् इति वसे कृते। आतो लोपः परनिमित्तकः तस्य स्थानि
वत्त्वात्। आतो लोप इति वेत्याकारलोपः स्यादस्माद्वचनात् न नवति। यलोपः यलोपविधिं
प्रति न स्थानिवद्भवति। कइति। कइयते। क्तिन कृते। परनिमित्तकः कोलोपे स्थानिवत् स्यादस्माद्वचना
त् न नवति। स्वरः स्वरविधिं प्रति स्थानिवद्भवति। ईकारे स्वरः सवर्णः। सवर्णविधिं प्रति स्थानिवद्भवति।

न स्थानिवद्भवति। विकर्षकः। द्विर्वाकः। गुरुकाया विधिगुणिकृते अतो लोपः परनिमित्तकः। इति प्रत्ययात्पूर्वमिति स्वरे कर्तव्येन x१

प्रत्ययलोपेकृते प्रत्ययलक्षणं। प्रत्ययदेवकं कार्यं नवति। अग्निवित्। सोमसुत। अधोगित्यत्र सुप्रिज्ञो
 लुमया। सुप्रिज्ञं तं परमिति परसंज्ञा नवति। अधोगिति देवकुडिति पिशप। कुडिति लोपे नवति।
 जश्चत्वे षुक्ते षुक्त्वं प्रत्ययहतिवर्त्तमाने पुनः प्रत्ययग्रहणं किं। कृत्स्नप्रत्यये लोप्यथा स्यात् इह मान्नत।
 आघात। संगमीय। हकिगम्योर्लिङ्गात्मनेपदे लिङ्गः स नौपो न न स्येति सिधुत्सकारलोपः प्रत्यये कृत्
 लोपः। तत्र प्रत्ययलक्षणेन प्रत्यात्यनुनासिकलोपो न नवति। प्रत्ययलक्षणमिति किं। रायः कुलं।
 रैकुलं। गवेहितं। गोहितं। आयवादेशो न नवति। वर्णाश्रयत्वात्। ननु मता गेस्य। प्रवेणानि प्रसक्तं
 प्रत्ययलक्षणमिति विशेषे प्रतिषेध उच्यते। नुमता शब्देन ननु प्रत्यये पर्यन्तं प्रत्यय
 लक्षकार्यं न नवति। गगाः मृष्टः जुहुतः। शब्दजो लुमयोरंगस्य गुणवृद्धि न नवति। नुमते निति किं।
 कार्यते। हार्यते। अंगस्येति किं। पंच। सप्त। पयः। मासः। अवोत्पोदिति। अवदति निद्वारिणे षष्ठ्या। ज्ञा
 तावेकवचनं। अवांसं निविष्टानां योत्पोवतश्चादिशब्दरूपं विमर्शं नवति। अग्निवित्। इत्यक्षः।

सोमसुत। जुहुतः। आतां। आयां। आमशब्दः पचेते। पचेये। त्रिप्रदेशाः त्रित आत्मनेपदानां द्वौपि
 तेवमादयः। अलोत्पार्त्तवर्त्तयर्थी। धात्वाद्दो वणसिमुदायेत्यादयः प्रवोयो वणः सोलेवोपधा
 संज्ञो नवति। पव। पवृ। अकारः। विहनिद्विद्वकारः। बुधुयुधुत्कारः। दन्तृधुत्कारः। अन्तृतिवि
 शिष्टः शिष्टवान्। समुदायात् प्रवस्यमान्। उपधाप्रदेशः। अत उपधा इत्येवमादयः। तस्मिन्नि
 दिष्टे प्रवस्यमाने तस्मिन्निति सप्तम्यर्थनिर्देशो लवस्यैव कार्यं नवति। नोत्तरस्य। इकोपणविदध्प्र
 कं। मधिरं। निदिष्टप्रवणमानंतयर्थी। अग्निविहन्नेति। अवहितस्य मान्नत। तस्मादित्यत्र स्य ह्ये
 निदिष्टप्रवणमनुवर्त्तते। तस्याहिति पंचम्यर्थनिर्देशो उत्तरस्यैव कार्यं नवति। तुत्तु पूर्वस्य तिस्रः
 तिस्रः। ओदनं पवति। इह न नवति। पवत्योदनमिति। स्वरूपशब्दस्य। शब्दसंज्ञो विदेशास्त्रोस्व
 मेव रूपशब्दस्य ग्राह्यं। बोध्यं। प्रत्याप्यं नवति। नवात्योर्थः। शब्दसंज्ञां वर्जयित्वा। शब्देनार्थावगते
 रथे कार्यस्यासंनवात् तद्विनां शब्दानां प्रत्ययो मान्नति निहन्ति मरिदमारयते। अन्तेर्वक्तुं।

आग्नेयमहाकपालं बहन्निर्वपेत् । अग्निशङ्खोऽग्निशङ्खस्येव ग्राहको न वति । अन्नः पावको धर्मकेन
रिति नातः प्रत्ययो न वति । उद्विषितो न तस्यां । ओद्विषितं । ओद्विषितं । तत्र मरेष्टं । कालस्येय
दंशहृतं मश्चितमिति नातः प्रत्ययो न वति । अश्वसंज्ञेति किं । दाधावृत्तात् । तरुमप्यो वः । ध्रुवदे
षु वृत्तहोषु वसंज्ञे नां यद्वा न संज्ञायाः । शिन्नद्विशेषाणां वृत्ताधर्यं शिन्निर्देशः कर्तव्यस्ततो
वक्तव्यं तद्विशेषाणां ग्रहणं न वतीति किं प्रयोजनं । वृत्ताधर्यं विनाषा वृत्तमग्नौ न वति ।
स्वययोधौ । पितृययिव वनस्य स्वधर्यं पिनिर्देशः कर्तव्यस्ततो वक्तव्यं । पर्यायव वनस्य
ग्रहणं न वतीति । स्वस्ववस्वरूपस्य तद्विशेषाणां चेति किं प्रयोजनं स्वाधर्यं । स्वेषुषः स्वपोषः
पुष्टः । स्वपोषः । रौपोषः । धनपोषः । अश्वपोषः । गोपोषः । जित्ययिव वनस्यैव ग्राह्यं त्रिनिर्देशः
कर्तव्यस्ततो वक्तव्यं । पर्यायव वनस्यैव ग्रहणं न वतीति । न स्वरूपस्य तद्विशेषाणां किं प्रयोजनं ।
राजाधर्यं स नाराजामनुष्मत्त्वा । इति सन्तः । इति सन्तः । तस्यैव न वति । राजसन्ता । तद्विशेषः

तत्तन्मयोधः

साणां वनन वति । अथ मित्रसभा । चंद्रगुप्तसन्ता । किं तस्य तद्विशेषाणां वनस्य
धर्यं । किं निर्देशः कर्तव्यस्ततो वक्तव्यं । तस्यैव ग्रहणं न वति । तद्विशेषाणां चेति किं प्रयोजनं । मत्स्याध
र्यं । पक्षिमत्स्यमृगां हन्ति इति वक्तव्यं । पालिकः । मात्तिकः । तद्विशेषाणां । शाकुलिकः । पर्यायाणां न व
तीति । अतिस्नाहति । अनुमिषाहतीति । अस्पैकस्य पर्यायव वनस्यैव ग्राह्यं । मा नाहंति नैविकुः ।
अणुदिसवर्णस्यैव प्रत्ययः पिरैलणकारेण प्रत्याहारग्रहणं । अणुग्रहमाणाः उद्विषितः । एणां
ग्राहको न वति । स्वस्ववस्वरूपस्य । प्रत्ययं वक्तव्यं पित्वा । आरुणाः । अस्यैव । यस्यैव । स्वराः । नुना
सिकुकाः । तन्निन्नस्य ग्रहणं न वति । स्वस्ववस्वरूपस्य । उद्विषितः । नुद्विषितः । नुद्विषितः । नुद्विषितः ।
वर्गयोः कवर्गस्यैव ग्रहणं न वति । अप्रत्यय इति किम् । विकर्षुः । स नारा सन्ति तनुः । असां प्रतिके
हीर्षो न वति । तपरस्तकालस्यैव । परोपस्मासोपतपरः । तद्विषयपरः । तपरो वर्णस्तकाल
स्यात्मना नुत्तकालस्यैव ग्रहणं न वति । स्वस्ववस्वरूपस्यैव विधाय

मिह। अणितिनानुवर्तते। अणामन्येषां तपराणां सिद्धमेव ग्रहणकशास्त्रं। अतो निसर्गसित्येव
 मादिषु। प्रवर्धहणकशास्त्रं न प्रवृत्तमेव। अतपरा अणस्तस्यावकाशः। किमुदाहरणं। अतो न
 सौम्य। वृत्तैः प्रवृत्तैः विदुर्नो रनुनासिकस्यात्। अहम्। गोत्राः तत्कालमेति किं। खद्युतिः। माता
 निः। आदिरित्येन सहेता। आदिरित्येने संज्ञकेन सह स्यमाणस्तन्मध्यपुनितानां ग्राहको नवति। वृत्तानि ४
 स्वस्वरूपस्य। अणः। अकः। हनुः। अनुः। सुप्। तिङ्। अत्येनेति किं। सुदिति वृत्तायेकवचने नृशब्द
 त्यनेन ग्रहणमात्रतः। येन विधिस्तदं तस्य। येन विशेषणेनावधिर्विधीयते। सः तदं न स्यात्मां तस्य
 समुदायस्य ग्राहको नवति। स्वस्वरूपस्य। ए। रव्। इवर्णां तादृक् प्रत्ययो नवति। वयः। तयः।
 अयः। ओरावश्यकैः। उवर्णां ताण्य नवति। अवश्यलाभ्यः। अवश्यपाव्यः। समासप्रत्ययविधौ प्र
 तिषेधः। समासप्रत्ययविधौ तदंतविधेः प्रतिषेधो वक्तव्यः। द्वितीयाश्रितादिनिः। सत्त्वमस्य
 तत्कष्टश्रितः। इहमात्रतः। कष्टं परमश्रित इति। प्रत्ययविधौ नडादियः फक्। नडास्यापत्यं

नाडापत्यं। इहमात्रतः। स। अनडास्यापत्यं सौत्रनाडिः। किमविशेषेण नेत्याह। उगिहृत्पदहणवर्जं
 उगितश्चेति श्रुप्रत्ययस्तदं तादृपिनवति। नवती अतिनवती। वर्णग्रहणं अतदं नृशब्दः। आदि
 यस्मिन् चिपस्तदावत्। ग्रहणे अत्र ग्रहणेष्टयास्मिन् विधिस्तदाद्वितिवक्तव्यं। अतिशुधाहु
 क्त्वां योरियदुवडाविति। श्रियः। क्वः। वृद्धिर्यस्यावामादिस्तदं। यस्येति समुदाय उच्यते। अवां
 मध्येयस्य वृद्धि संज्ञक आदि नृत्तस्तच्छब्द रूपं। वृद्ध संज्ञं नवति। अचामि विज्ञातौ वक्तव्यं नृशब्दः।
 योसाक्षयः। औपगवायः। कापटवीयः। आदिरिति किं। सभा संनयने नवः। सानास नयनः। वाना
 मध्येयस्य वृद्ध संज्ञा वक्तव्यः। देवदत्तायाः देवदत्ताः। गोत्रां तादृ समस्तावत्। प्रत्ययो नवतीति वक्त
 व्यं। घृतप्रधानो रौद्रीः। घृतरोद्रीः। तस्य ठात्राः घृतरोद्रीयाः। ओदनप्रधानः पाणिनिः। ओदनपाणि
 निः। तस्य ठात्राः। ओदनपाणिनायाः। वृद्धां नयाः। वृद्धकाशपायाः। जिह्वाकासहरितकासवर्जः। तैका
 कताः। हरितकाताः। तस्य दीनिवायस्य चामादिग्रहणमुत्तरार्थमनुवर्तते। इह न संबध्यते। तस्य

का अ० पा०

महान्त २

23

[illegible]